

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ НА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ І ЕКОНОМІЧНИХ ПРОГРАМ

Повномасштабна війна спричинила радикальну зміну структури державних фінансів України, що проявилось у переорієнтації бюджетної політики з моделі соціально орієнтованого розвитку на модель воєнно-мобілізаційної економіки. До 2022 року головними пріоритетами державного бюджету залишалися фінансування освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інфраструктурних і регіональних програм розвитку, що відображало стратегічний курс на розбудову людського капіталу та стале економічне зростання [1; 4]. Проте із початком повномасштабної агресії російської федерації Україна була змушена здійснити безпрецедентний перерозподіл фінансових ресурсів, спрямовуючи більшість коштів до сектору оборони та безпеки [2; 3].

Така трансформація бюджетних пріоритетів стала не лише вимушеним наслідком воєнних дій, а й інструментом виживання держави, адже від рівня обороноздатності залежить функціонування усіх інших сфер суспільного життя. У результаті соціальні та економічні програми були значно скорочені або переведені у режим підтримання базових потреб, тоді як військові витрати набули статусу домінантного напрямку фінансування в системі державних фінансів [5].

Таблиця 1

Структура основних видатків Державного бюджету України у 2021–2024 рр., %*

Напрямок видатків	2021	2022	2023	2024	Зміна, п.п. (2021–2024)
Оборона та безпека	11,9	33,7	52,2	54,0	+42,1
Соціальний захист	32,0	25,5	17,0	16,8	–15,2
Освіта	6,5	5,2	4,1	4,0	–2,5
Охорона здоров'я	4,9	4,3	3,8	3,7	–1,2
Економічна діяльність, інфраструктура	8,2	5,1	4,7	5,3	–2,9
Інші напрями	36,5	26,2	18,2	16,2	–20,3

*Побудовано автором за даними [1; 4].

Як видно з табл. 1, у 2021–2024 рр. частка оборонних видатків зросла у понад чотири рази – з 11,9 % до 54 %, тоді як соціальні видатки скоротилися майже удвічі – з 32 % до 16,8 % [1]. Фінансування освіти та охорони здоров'я також зменшилося до мінімального рівня, достатнього лише для виплати заробітних плат і покриття комунальних витрат [3; 5]. Це свідчить про перехід держави до мобілізаційної моделі фінансів, у якій головним завданням стає підтримка обороноздатності країни.

Попри це, держава зберегла фінансування базових соціальних гарантій, використовуючи гранти ЄС, США та МВФ [4; 5]. Міжнародна допомога дозволила покривати пенсійні виплати, підтримку внутрішньо переміщених осіб і базові медичні послуги, що допомогло уникнути соціальної кризи [3].

Отже, аналіз структури державних видатків України у 2021–2024 рр. свідчить про різке зростання частки оборонних витрат та одночасне скорочення фінансування соціальних, освітніх і медичних програм. Такий перерозподіл зумовлений переходом до мобілізаційної моделі фінансів, спрямованої на забезпечення обороноздатності держави в умовах війни. Попри це, уряду вдалося зберегти базовий рівень соціальної підтримки завдяки міжнародній фінансовій допомозі, що дозволило уникнути соціальної дестабілізації та забезпечити мінімальні умови для подальшого відновлення економіки й людського потенціалу після завершення воєнних дій.

1. Список використаних джерел

- Міністерство фінансів України. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2021–2024 роки. Офіційний портал. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
- Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3460-23>
- РБК-Україна. Бюджет-2024: структура витрат на оборону та соціальну сферу. URL: <https://www.rbc.ua/economics/byudzhets-2024-ukrayini>
- World Bank. Ukraine Public Finance Review 2024. Washington: World Bank Group, 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/country/ukraine/publication/public-finance-review-2024>
- Національний банк України. Інфляційний звіт. Жовтень 2024 р. Київ: НБУ. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-zhovten-2024-roku>